6. Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII"Про освіту". URL: ukrainepravo.com/law.../bill... /zakon-ukraini-pro-osvitu/
7. Національна доктрина розвитку освіти в Україні (Указ Президента України № 347/2002 від 17.04.02 року). URL: www.osvita.ua
8. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. *Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики.* – Київ: К.І.С., 2003. 296 с.
9. Пометун О.І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів*. 2005. № 23. С. 181
10. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн./ О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред. О. І. Пометун. Київ: Видавництво А.С.К., 2012. URL: https://edu-lib.net/.../pometun-o-i-tain-suchasniy-urok-inter

Тамара Дорохіна

ДІЯЛЬНІСТЬ МИХАЙЛА ІВАНОВИЧА КІРІЄНКА (1884–?) У СФЕРІ ОСВІТИ НА ЧЕРНІГІВЩИНІ

Михайло Іванович Кірієнко народився 16 жовтня 1884 р. у с. Лави Корюківського району Чернігівської області (суч. Сосницька селищна громада). У 1897 р. Михайло вступив до Полтавської церковно-приходської школи, яку закінчив у 1900 р. До 1915 р. він учителював у різних селах Чернігівщини. З 1915 р. до травня 1917 р. проходив службу у царській армії рядовим солдатом. Після служби був направлений до Полтави у Виленське військове училище, яке закінчив 1 жовтня 1917 р. у чині прапорщика. Жовтневий переворот застав Михайла у с. Богданівці Остерського району, куди він поїхав під час відпустки відвідати дружину Катерину Лаврівну Кірієнко (Грабовську). Ці події позбавили можливості, зі слів Михайла Івановича, направитись у військову частину, куди він був командирований після училища. Пізніше, в грудні, молодий офіцер поїхав до Києва, де звернувся у «военное ведомство при Центральной Раде» до В.К. Вінниченка* з проханням прийняти його на службу до петлюрівської армії. Отримавши позитивну відповідь, був направлений у м. Ніжин командиром взводу дислокованого там батальйону [1, арк. 15].

*Вінниченко Володимир Кирилович (1880–1951) – український політичний і громадський діяч, письменник, очолив перший український уряд, створений у 1917 р. Центральною Радою, був головним автором усіх декларацій, універсалів та законодавчих актів Української Народної Республіки. У 1918-1919 рр. очолював директорію УНР. У 1919 р. емігрував в Європу, прожив 32 роки в еміграції.

Фото 1, 2. Михайло Іванович Кірієнко

Служив у Ніжині Михайло недовго, близько місяця. «Когда большевики наступали на Нежин, брат (Михайло – авт.) совместно с петлюровскими частями отступил» [1, арк. 61]. Демобілізувавшись, він повернувся до с. Богданівки. З 1918 р. до 1934 р. працював вчителем у сільських школа Остерського та Любецького районів. З 1934 р. до 1941 р. вчителював у школах м. Чернігова, певний час – у школі міліції. Був членом капели вчителів Чернігова (керівник – Слоницький, приятель М.І. Кірієнка, пізніше засуджений) [1, арк. 56 зв.].

З початком німецької окупації й до лютого 1942 р. не працював, активно займався пошуком роботи. У лютому влаштувався працювати сторожем на «засолзаводе», звільнився звідти у червні 1942 р. З липня до кінця серпня 1942 р. працював у нотаріальні конторі секретарем [1, арк. 15].

У серпні випадково зустрів старого знайомого Федора Петровича Дуброву, який на той час працював бургомістром у Тупичівському районі. Ф.П. Дуброва запропонував М.І. Кірієнку посаду інспектора шкіл району, на що він погодився. Прибувши до Тупичева, М.І. Кірієнко, дотримуючись рекомендацій райуправи, зайнявся підготовкою шкіл до нового навчального року, а також підготовкою самого навчального процесу. Протягом осені 1941 р. окупанти вели підготовку по впровадженню в дію нової освітньої реформи. В містах і селах Чернігівщини відкривалися початкові народні школи з 4-х класовою освітою в програму яких входили такі навчальні предмети: українська мова, арифметика, природознавство, фізична географія, фізкультура та в 3–4-х класах – німецька мова. В деяких школах до переліку додавалися креслення, малювання, співи. Історія не дозволялася і

пояснювалося це тим, що на виховання дітей не повинна впливати політика. З перевіркою інспектор відвідував села району, такі як Звеничів, Івашківка та ін.

Проте, вже у жовтні 1942 р. посаду інспектора шкіл Тупичівського району зайняла донька бургомистра Ф.П. Дуброви, а М.І. Кірієнко повернувся до Чернігова.

З листопада 1942 р. до звільнення міста від окупації М.І. Кірієнко працював у відділі освіти Чернігівської міжрайуправи інспектором шкіл Чернігівського району. З перевіркою роботи навчальних закладів району виїжджав до Брусилова, Яцева, Улянівки, Киселівки, Черниша, Седнева, Терехівки, Холявин та інших сіл [1, акр. 16 зв.]. Велика увага приділялася питанню літератури, якою користувалися вчителі шкіл під час навчально-виховного процесу. До уваги вчителів (школярів) пропонувалась газета «Українське Полісся»*, яка представляла політику окупаційної влади.

---

* Газету «Українське Полісся» створено у листопаді 1941 р. з ініціативи ОУН(М) як орган Ортскомендатури, пізніше – орган німецького відділу пропаганди. Редактором газети «Українське Полісся» було призначено Федора Піпу. Гаслом газети обрано вислів: «*В своїй хаті своя правда, і сила, і воля!*» (Т. Шевченко). На сторінках «Українського Полісся» (пізніше – «Чернігівський кур'єр», «Український кур'єр») особлива увага приділялася такій інформації: повідомлення з Головної квартири Фюрера, включаючи фронтову інформацію та перспективні плани окупантів; питання націоналістичного характеру; життя та діяльність населення Чернігівщини. Крім цього, на шпальтах висвітлювалися проблеми функціонування «Просвіт», головне завдання яких вбачалося в культурно-просвітницькій діяльності – організації хорових, оркестрових, театральних та інших гуртків, проведенні літературних вечорів тощо. Згодом в газеті з'явилася рубрика, присвячена запрошенню на роботи до Німеччини та листам від остарбайтерів. Видання презентувало суспільно-політичне життя на Чернігівщині; питання відродження української церкви; проблеми освіти та культурно-масової роботи, яку розгорнули українські націоналісти на окупованих територіях України; нариси, прозу та анекдоти; поодинокі карикатури; рубрику, присвячену визначним датам; короткі різнопланові повідомлення та рубрику «загублені документи» тощо. Газета поширювалася не тільки на Чернігівщині, а й у двох районах Київщини – Броварському та Вишня-Дубечнянському, що входили у зону контролю Чернігівської міської комендатури.

На шпальтах «Українського Полісся» («Чернігівського кур'єру») багато уваги приділялося проблемам освіти, релігії, культурно-просвітницькій діяльності тощо [4].

Рекомендації щодо організації освітньо-виховного процесу у школі інспектор отримував віл завідувача відділом просвіти при Чернігівській райуправі (20 грудня 1941 року – вересень 1943 року) Григорія Дмитровича Ребенка* [2].

М.І. Кірієнко багато спілкувався з Г.Д. Ребенком та Нікіфор Іванович Притулою (інспектор шкіл м. Чернігова), підтримував ідею створення самостійної, незалежної України, обговорювали погляди (діяльність, «литературу») В.К. Вінніченка, М.С. Грушевського тощо [1, арк. 16 зв.].

Влітку 1942 р. Г. Д. Ребенок та Данило Остапович Бутенко (директор міської школи №5) зібрали в міському молодіжному націоналістичному клубі «Січ»* (директор Анатолій Михайлович Приходько) чернігівську інтелігенцію. Зібрання проходило під націоналістичними гаслами, активно обговорювало сьогодення, «будувало» перспективи України. Учасники зборів делегували Г.Д. Ревенка, М.І. Кірієнка, Варвару Зинчук, М. Ф. Семченка, М. А. Савенка (відповідальний секретар редакції газети «Українське Полісся») до коменданта міста з проханням покращити забезпечення жителів міста хлібом, продовольчими товарами, а також влаштовувати на роботу виключно українців [1, арк. 23, 57, 82 зв.].

---

*Григорій Дмитрович Ребенок (1907–?) народився у с. Золотинка Чернігівської губернії в родині селянина-середняка. У 1938 р. закунчив Київський державний університет і разом з дипломом фахівця отримав направлення на роботу до Чернігівського вчительського інституту викладачем української мови. 20 грудня 1941 р. Г. Д. Ребенка призначили завідувачем відділу просвіти Чернігівської районної управи; приймав активну участь в створенні та організації роботи міжрайонної управи; займався безпосередньо підбором викладачів для шкіл. 25 березня1942 року був призначений бургомістра міськуправи. 15 травня 1942 року заарештували, звинувачували одночасно у декількох «порушеннях» – надання дозволу торгувати селянам продуктами харчування у місті (без погодження з ортскомендатурою), затримка меблювання кабінетів ортскомендатури та за приналежність до ОУН. У тюрмі Г. Д. Ребенок перебував близько трьох місяців. Після звільнення з під арешту його поновили на посаді завідувача відділом просвіти райуправи. 9 жовтня 1945 р. військовий трибунал військ НКВС Чернігівської області засудив Г. Д. Ребенка згідно зі статтями 54 – 1«а» та 54–10 ч. 2. КК УРСР з санкцією ст. 2 Указу Президіуму ВР СРСР від 19 квітня 1943 р. до 20 років каторжних робіт На підставі статті 6 Указу Президіуму ВР СРСР «Про амністію радянських громадян, які співпрацювали з окупантами у період Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.» від 17 вересня 1955 р. з Г. Д. Ребенка знято судимість та обмеження у правах.

9 січня 1942 р. розпочали роботу школи Чернігова. До вчителів області через газету «Українське Полісся» звернувся завідувач відділу просвіти Чернігівської райуправи Г. Д. Ребенок. Його стаття – «До праці, українське вчительство!» слугувала орієнтиром у роботі школи і освітянина: «Нова українська школа повинна виховувати працьовитих, культурних, свідомих, високо ідейних творців нового життя в Україні <…> Для вчителя української школи свій рідний край повинен бути дорожче від усіх скарбів на землі. Кожний вчитель повинен пам'ятати, що він борець і має виховувати з дітей майбутніх борців за почесне місце своєї країни серед інших висококультурних країн Європи, дбаючи за піднесення української культури, науки, техніки. Той, хто йде до школи лише на заробітки, не може впоратися з таким гігантським завданням <…> До праці ж, українські вчителі!» [6].

В районах школи народної освіти відкривалися пізніше ніж в Чернігові. Організаційні питання з цього приводу були в компетенції відділів освіти, створених при райуправах. Відкриття шкіл проходили урочисто, з мітингами, запрошенням священників для освячення. Кабінети, класи та коридори школи були оздоблені пропагандистськими плакатами та гаслами, обов'язково в одному з приміщень (інколи – в декількох) висів портрет Гітлера, карикатури на радянську систему та її лідерів. В деяких школах були представлені до розгляду альбоми з висвітленням «щасливого життя» німецького народу.

У сільських школах підготовка до навчального року, вимоги до методів роботи, залучення вчитель і школярів до пропагандистських заходів, сільхозробіт тощо були подібними. Підбором учителів для шкіл займалися відділи освіти при райуправах. Всі райуправи залучали освітян до участі у заходах, які проводили відділи пропаганди.

Перед початком навчального року загальноприйнятими правилами було проведення зборів села, на яких завідувачі шкіл розповідати про нові підходи до навчання та виховання учнів, агітували відправляти дітей в школу, а «кто не пришлет ребенка в школу будет оштрафован районным старостатом» [3, арк.18].

---

* Молодіжний клуб «Січ» був заснований на початку грудня 1941 р. з метою популяризації українського національного мистецтва у Чернігові. При клубі працювали музична, драматична, літературна, спортивна, хореографічна секції. Навесні 1942 р. діяльність клубу викликала у німців занепокоєння. Були проведені арешти посадових осіб міста, які його підтримували. Клуб продовжував свою діяльність до кінця 1942 р., після чого був реорганізований у «театральне об'єднання», а в подальшому, з грудня 1942 р., – професійний театр ім. Котляревського [5].

М.І. Кірієнко відвідував уроки у школах району, контролював не тільки навчально-методичну робота, а й приділяв увагу господарським (матеріальним) питання школи. Працював багато, дозволяв собі висловлювання «что в старых школах (царського періоду – авт.) дисциплина была лучшая, чем в наших, учителя тогда были меньше загружены работой», головне – більшу платню отримували [1, арк. 108–109]

Після звільнення міста від окупантів М.І. Кірієнко працював бухгалтером у чернігівських школах № 5 та № 9

17 березня 1950 р. була прийнята Постанова про пред'явлення звинувачення М.І. Кірієнку за статтями 54-3 (зносини з іноземною державою з ворожою метою: розстріл або оголошення ворогом трудящих з конфіскацією
майна і з позбавленням громадянства) та 54-10 (антирадянська пропаганда і агітація: позбавлення волі на строк не менш як 6 місяців, аж до розстрілу або оголошення ворогом трудящих з конфіскацією майна і з позбавленням громадянства) частини 2 КК УРСР [1, арк. 23]. 24 травня 1950 р. Чернігівський обласний суд М.І. Кірієнку виголосив вирок за ст. 54-10, ч. 1 та 54-3 КК УРСР позбавлення волі терміном 10 років з конфіскацією майна [1, арк. 113].

23 січня 1992 р. Михайло Іванович Кірієнко був реабілітований згідно з Законом України РСР від 17 квітня 1991 р. «О реабилитации жертв политических репрессий на Украине». На жаль повідомлення про це направити було нікому – «ввиду отсутствия данных о родственниках» [1, арк. 124].

Список використаних джерел

1. Архів УСБУ в Чернігівській області. Справа ПФ – 15679. 127 арк. (М.І. Кірієнко)
2. Архів УСБУ в Чернігівській області. Справа ОФ – 11980. 137 арк. (Г.Д. Ребенок).
3. Архів УСБУ в Чернігівській обл. Справа ПФ – 17885, 301 арк., (Я.В. Фараон)
4. Дорохіна Т., Рябус Л. Редакція газети «Українське Полісся» в Чернігові у період німецької окупації 1941–1943 років. *Сіверянський літопис.* 2018. № 5 (143). С. 183–188.
5. Дорохіна Т. Чернігівський націоналістичний клуб «Січ» та його директор Анатолій Михайлович Приходько (1941–1943). *Сіверянський літопис.* 2017. № 5 (137). С. 132–144.
6. Ревенок Г. Д. До праці, українське вчительство! *Українське Полісся*. 21 січня 1942 р. № 9 (23). С.1.